

УДК 339.72:339.744

13

І. В. Олександренко,

старший викладач кафедри фінансів, Луцький національний технічний університет

Ю. А. Подерня-Масюк,

асистент кафедри фінансів, Луцький національний технічний університет

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В РЕГІОН

У статті розроблено основні стратегічні орієнтири забезпечення інвестиційного розвитку регіону, що сформовані на основі типології регіонів за рівнем забезпечення фінансовими, трудовими, матеріально-технічними та природними ресурсами. Визначено типи стратегії залучення іноземного капіталу в регіони України, які дозволяють диференційовано підійти до стимулювання іноземних інвесторів вкладати кошти у регіон та забезпечувати вплив результатів іноземного інвестування на економічний розвиток регіону.

Forms and types of foreign investments are explored in the article. Objective pre-conditions of motion of foreign capital are considered in host countries. The analysis of foreign investments is carried out in Ukraine and conducted research of influencing of direct foreign investments on investment processes in the regions of country.

Ключові слова: *Іноземні інвестиції, іноземний капітал, стратегія залучення іноземного капіталу, стратегічні орієнтири забезпечення інвестиційного розвитку регіону*

Foreign investments, real investments, financial investments, multinational corporations, special economic areas

Вступ. Розвиток ринкових відносин в Україні вимагає подолання диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів. Важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону відіграє рівень його інвестиційного розвитку, що залежить від обсягів інвестиційної діяльності та її результатів. Ефективність інвестиційної діяльності в регіонах України обумовлений наявністю інвестиційних ресурсів, що залежить від фінансового, трудового, матеріально-технічного, природного потенціалів регіону. Незадовільний стан фінансового забезпечення регіонів потребує пошуку та залучення фінансових ресурсів з-за кордону, які дозволять покрити дефіцит у внутрішніх, сприятимуть прискоренню євроінтеграційних процесів та підвищенню зовнішньоекономічної активності регіону. Стимулювання залучення іноземного капіталу повинно бути зорієнтоване на пріоритетності соціально-економічного розвитку регіону та рівні його забезпечення внутрішніми інвестиційними ресурсами.

Регіональні особливості інвестування та їх проблемні сторони належать доробкам М.Бутка, І.Вахович, З.Герасимчук, Л.Ковальської, М.Козоріз, Я.Крупки, П.Курмасва, Л.Мармуль, А.Мельник, М.Недашківського, Ю.Орловської, В.Паппа, Ж.Поплавської, Л.Тарангул, І.Школи та інших. Підходи до оцінки ефективності використання іноземних інвестицій та напрями їх залучення в економіку регіону висвітлені в працях Н.Борецької, В.Борщевського, І.Голубія, В.Марціна, А.Мерзляк, В.Петрушевської, І.Сазонця, Р.Слав'юка та інших. Однак недостатньо визначеними залишаються стратегії залучення іноземного капіталу в регіони України у сучасних умовах, що повинні базуватись відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону.

Постановка завдання. Основною метою є визначення типів стратегії залучення іноземного капіталу в регіони України у відповідності до пріоритетів їх соціально-економічного розвитку.

Результати. Визначені стратегічні орієнтири забезпечення інвестиційного розвитку регіону дають можливість диференційовано підійти до формування стратегій залучення іноземного капіталу, під якими можна розуміти цілеспрямований комплекс послідових дій і заходів, що базується на баченні майбутнього процесу іноземного інвестування в регіоні, орієнтований на підтримку іноземних інвесторів з метою задоволення потреб регіону в інвестиційних ресурсах.

Визначення типу стратегії залучення іноземного капіталу у регіони здійснюється на основі сформованих стратегічних орієнтирів забезпечення інвестиційного розвитку, що дають можливість комплексно сформулювати пріоритетність розвитку регіону та залучати іноземний капітал у відповідності до потреб у ньому У табл. 3.4. показано розподіл стратегій залучення іноземного капіталу у відповідності до стратегічних орієнтирів забезпечення інвестиційного розвитку.

Стратегія забезпечення економічної безпеки регіону полягає у захисті вітчизняних товаровиробників та недопущенні іноземних інвесторів до керівництва конкурентоспроможними виробництвами. Зазначена стратегія пропонується регіонам, що є абсолютно забезпеченні власними інвестиційними ресурсами, мають досить значну кількість конкурентоспроможних виробництв і не відчують необхідності в іноземних інвестиціях. Основними заходами в рамках даної стратегії є залучення в інвестиційний процес внутрішніх джерел формування інвестиційних ресурсів, а надходження зовнішніх повинно бути зорієнтоване переважно на розвиток підприємств тих сфер економіки, що є недостатньо розвинені в регіоні через відсутність сировини, яку необхідно імпортувати. Вкладення іноземного капіталу в регіон забезпечить доступність до іноземної сировини та полегшить процес її надходження. У результаті регіони матимуть змогу збільшувати поставки продукції на зовнішні ринки, що зміцнюватиме їх конкурентні позиції та сприятиме соціально-економічному розвитку.

Таблиця 1. Розподіл регіонів України за типами стратегії залучення іноземного капіталу*

Рівень забезпечення*				Регіони України	Стратегічні орієнтири забезпечення інвестиційного розвитку регіону	Тип стратегії залучення іноземного капіталу
I _{fin}	I _{tr}	I _{m,t}	I _{pr}			
+	+	+	+	Дніпропетровська область	Збільшення конкурентоспроможних виробництв	Стратегія забезпечення економічної безпеки регіону
+	+	+	-	Київська, Харківська, Полтавська, Запорізька області	Розвиток виробництв, що дозволять знизити матеріаломісткість продукції та забезпечити її конкурентоспроможність	Стратегія ринкового лідера
+	+	-	+	Донецька область	Розвиток інвестиційної інфраструктури та модернізація виробничих потужностей промислового сектору економіки регіону	Стратегія сильних позицій на зовнішніх ринках
+	-	+	+	АРК, Львівська, Одеська, Закарпатська області	Розвиток нетрудомістких видів економічної діяльності з метою забезпечення інвестиційних можливостей регіону в майбутньому	Стратегія максимізації вигод
-	-	-	+	Івано-Франківська, Тернопільська, Луганська, Чернівецька області	Залучення зовнішніх джерел формування інвестиційних ресурсів та створення виробництв з використанням місцевих природних ресурсів	Стратегія мінімізації ризиків
-	+	-	-	Хмельницька область	Залучення бюджетних коштів з метою розвитку виробничих підприємств та забезпечення росту їх інвестиційної спроможності	Стратегія оптимальності
-	+	-	+	Чернігівська, Черкаська області	Активізація інвестиційної діяльності за участю трудових та природних ресурсів	Стратегія інтенсивного використання ресурсів
-	+	+	-	Житомирська, Херсонська, Миколаївська, Кіровоградська області	Максимальне використання трудових ресурсів як основного орієнту на нарощення фінансового потенціалу	Стратегія розвитку ринку праці
-	-	-	-	Вінницька, Волинська, Рівненська, Сумська області	Залучення іноземного капіталу та його розподіл у сфері економіки з метою активізації експортних операцій	Підтримуюча стратегія
-	+	+	+	-	Інтенсивне та раціональне використання трудового та природного потенціалів	Стратегія пріоритетності інвестиційного забезпечення
+	+	-	-	-	Розвиток підприємств сфери послуг та малого бізнесу	Стратегія альтернативності використання фінансових ресурсів
+	-	-	-	-	Інтенсивне та оптимальне використання фінансових ресурсів	Стратегія нарощення економічного потенціалу
-	-	+	+	-	Залучення іноземних та бюджетних коштів з метою розвитку промислових підприємств	Заохочувальна стратегія
+	-	-	+	-	Раціональне використання фінансових ресурсів з метою росту трудового потенціалу	Стратегія достатності фінансових ресурсів

+	-	+	-	-	Розвиток нетрудомістких виробництв, орієнтованих на внутрішній ринок	Стратегія ефективності розвитку підприємництва
-	-	+	-	-	Підвищення фінансової спроможності та інвестиційної активності суб'єктів господарювання	Стратегія збалансованості економічного розвитку

Примітка:

I_{fin} – рівень забезпечення регіону фінансовими ресурсами,

I_{tr} – рівень забезпечення регіону трудовими ресурсами,

$I_{m,t}$ – рівень забезпечення регіону матеріально-технічними ресурсами,

I_{prn} – рівень забезпечення регіону природними ресурсами; "-" – нижчий середнього, "+" – вищий або рівний середньому.

* розроблено автором

Стратегія ринкового лідера передбачає завоювання значної частки внутрішнього та зовнішнього ринку товарів і послуг. Регіонам, яким пропонується зазначений тип стратегії залучення іноземного капіталу, мають усі можливості забезпечення конкурентних переваг і досягнення високих результатів у напрямку поставки продукції на національний та іноземні ринки, що дозволяє формувати привабливий інвестиційний клімат для іноземних інвесторів з позицій швидкої окупності вкладених ресурсів. Основними заходами є збільшення виробництв, які б використовували наявні в регіоні ресурси з метою досягнення їх конкурентних переваг та збільшення обсягів реалізації продукції, робіт і послуг та прискорювали товарооборот.

Стратегія сильних позицій на зовнішніх ринках характеризується розвитком виробництв, націлених на випуск продукції, яка має попит за кордоном та сприяє зміцненню зовнішньоекономічних відносин регіону. Надходження іноземного капіталу повинно забезпечувати ріст експортних можливостей регіону та збільшення частки ринків збуту за кордоном. Отже, якщо вкладення іноземними інвесторами коштів передбачає завоювання ринків збуту всередині регіону чи країни, то вибір такої території для зосередження інвестицій не є привабливим як для інвестора, так і приймаючого регіону.

У ході реалізації стратегії максимізації вигод дотримуватися принцип інвестування щодо забезпечення позитивного впливу процесів інвестування на соціально-економічний розвиток регіону, тобто здійснення інвестицій у будь-якому із напрямів повинно максимально сприяти економічному, соціальному та екологічному розвитку регіону, зниженню рівня безробіття та зростанню доходів населення. Вкладення іноземного капіталу у підприємства, що не створюють нових робочих місць, а їх діяльність не забезпечує доходів до місцевих бюджетів та не сприяє формуванню ВДВ або загрожує екологічній безпеці регіону, не є привабливим для даного регіону.

Суть стратегії мінімізації ризиків полягає у зменшенні ризиків у підтримці підприємств з боку органів місцевої влади, податкових та фінансових органів, що дозволить зменшити ризики, пов'язані з недоотриманням прибутків, і сприятиме виведенню частини доходів із тіньового сектора бізнесу. Основними заходами є допомога керівникам у вирішенні проблем, що постають під час роботи підприємств з метою розробки спільних дій щодо їх подолання. У випадках фінансової нестабільності суб'єкта господарювання необхідно надавати фінансову допомогу за рахунок бюджетних коштів, що зосереджуються у спеціальних фондах, або створювати окремі фонди грошових коштів, джерелом формування яких є доходи місцевого бюджету. У процесі залучення іноземного капіталу прерогативами зазначеної стратегії є допомога в оформленні документів реєстрації суб'єкта господарювання та під час нарахування і сплати мита, проведення роз'яснювальної роботи щодо податкового законодавства в країні.

Стратегія оптимальності полягає в розподілі наявних ресурсів у ті сфери економіки, що можуть забезпечити високий рівень рентабельності місцевих суб'єктів господарювання. У контексті стратегії необхідно сприяти росту підприємств роздрібної (супермаркетів), оптової торгівлі, що дадуть змогу швидше реалізовувати інвестиційні продукти, а це в свою чергу забезпечуватиме збільшення доходів виробничих підприємств та ріст їх інвестиційних можливостей. Необхідно забезпечувати розвиток ринку товарів та послуг з метою росту попиту на робочу силу, що зменшить її відплив за кордон. Розвиток підприємств роздрібної та оптової торгівлі зумовить ріст попиту на продукцію, а це сприятиме розвитку виробничих підприємств, які її поставляють, та стимулюватиме іноземних інвесторів здійснювати інвестиції у ті види діяльності, які розвиваються в регіоні на низькому рівні, однак продукція користується попитом і переважно її частку складає та, що імпортується.

Стратегія інтенсивного використання ресурсів полягає у забезпеченні максимального використання наявних фінансових, трудових ресурсів регіону з метою спрямування їх на інвестиційні цілі та розвиток промислових підприємств. Основними заходами є: розвиток фінансово-кредитних інститутів, які б змогли залучати вільні кошти населення і акумулювати в інвестиційні ресурси; стимулювання населення вкладати вільні кошти в розвиток підприємств виробничої чи невиробничої сфери, стаючи при цьому власниками об'єкта інвестування; забезпечувати спрямування прибутків підприємств на фінансування інвестиційної діяльності та зниження їх частки, що споживається, у вигляді дивідендів; сприяти зниженню рівня міграції населення через забезпечення їх робочими місцями; модернізація виробничих потужностей, що дасть змогу збільшити рентабельність місцевих підприємств і сприятиме росту конкурентних переваг продукції, а це в свою чергу забезпечуватиме нарощення експортного та фінансового потенціалів вітчизняних підприємств, що є вагомим у процесі розвитку та становлення на ринку. Інтенсивне використання внутрішніх ресурсів забезпечить ріст рівня інвестиційної привабливості регіону та стимулюватиме іноземних інвесторів вкладати кошти в регіон.

Стратегія розвитку ринку праці передбачає формування пропозиції робочої сили та її використання як основного чинника інвестування. Особливістю стратегії є сприяння підвищення кваліфікації працівників, збільшення частки населення з вищою освітою, зменшення темпів міграції населення. У цій стратегії основний акцент робиться на розвитку трудомістких виробництв, що є привабливим для іноземних інвесторів, що мають бажання вкладати кошти у виробництва, функціонування яких залежить від наявності трудових ресурсів.

Підтримуюча стратегія залучення іноземного капіталу полягає у розробці заходів на рівні органів державної влади, керівників підприємств, які б стимулювали іноземних інвесторів інвестувати кошти у регіон. На початковому етапі в рамках стратегії регіонам цієї групи пропонується розробити програму, у якій би зазначалися інвестиційні об'єкти регіону, промислові та сільськогосподарські підприємства регіону, результати їх діяльності та подальші дії, що дозволитиме переконати інвесторів у перспективності інвестування коштів та їх окупності. Основними заходами вищезазначеної стратегії у процесі діяльності підприємств з іноземними інвестиціями є допомога у залученні висококваліфікованих кадрів, проведення масово-роз'яснювальної роботи щодо сплати податків та їх відстрочки (при необхідності), розробка спільних дій щодо виходу підприємства із кризової ситуації, що загрожує отриманню прибутків.

Стратегія пріоритетності інвестиційного забезпечення полягає у формуванні інвестиційного клімату регіону, як передумови для залучення зовнішніх джерел фінансування інвестиційного процесу. Основними заходами зазначеної стратегії є розробка комплексних програм, які б дозволяли зацікавити інвестора у регіональних об'єктах інвестування та відображали реальний стан забезпечення діяльності майбутніх іноземних підприємств в регіоні трудовими, природними та матеріально-технічними ресурсами. Однак необхідно сприяти нарощенню власних фінансових ресурсів у майбутньому та не допустити нерациональне використання ресурсів регіону з метою задоволення потреб іноземних інвесторів та вивезення ними усіх прибутків за кордон.

Стратегія альтернативності використання фінансових ресурсів полягає у залученні іноземних інвесторів з метою сприяння розвитку підприємств малого бізнесу, сфери послуг та недопущення розвитку підприємств в регіоні за участю іноземних інвесторів, розвиток яких не матиме впливу на економічний розвиток регіону чи складатиме загрозу для становлення вітчизняного бізнесу. Основними заходами є: створення перешкод як органами місцевої влади так і самими суб'єктами господарювання для надходження тих іноземних капіталів, що зорієнтовані на створення підприємств у тих видах економічної діяльності, що успішно розвиваються в регіоні за участю внутрішніх джерел фінансування інвестиційної діяльності. Однак на рівні місцевої влади необхідно стимулювати іноземних інвесторів вкладати кошти у розвиток відсталих сфер економіки з метою забезпечення економічного розвитку регіону у майбутньому.

Стратегія нарощення економічного потенціалу полягає у створенні підприємств у регіоні, модернізації виробничих потужностей існуючих суб'єктів господарювання, що дозволить наростити матеріально-технічні ресурси регіону, забезпечити ріст трудового потенціалу. Це сприятиме покращенню інвестиційного клімату та залучення іноземних коштів у необхідних розмірах. При цьому необхідно сприяти акумуляції заощаджень населення у інвестиційні ресурси, активізації банківського кредитування інвестиційної діяльності та раціональному інвестуванню власних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання регіону і зниження їх частки, що витрачається на споживчі цілі.

Заохочувальна стратегія полягає у розробці органами місцевої влади комплексу заходів, які дозволитимуть зацікавити інвестора у регіональних об'єктах інвестування та отриманню ним віддачі на вкладенні фінансові ресурси. Важливим є надання дозволів на використання природних ресурсів у досягненні інвестиційних цілей, знижок у сплаті за використання паливно-енергетичних ресурсів у перші роки функціонування підприємств, розвиток яких сприятиме росту економічних показників регіону. З боку існуючих в регіоні підприємств необхідно розробляти інвестиційні проекти з наперед обумовленим терміном їх окупності та визначеними показниками ефективності використання інвестиційних ресурсів. Високе забезпечення матеріально-технічними ресурсами дозволяє стверджувати про необхідність зміни напрямів діяльності суб'єктів господарювання з метою підвищення фінансової спроможності підприємств та їх інвестиційних можливостей у перспективі. Оскільки відсутність фінансових ресурсів у регіоні свідчить про неефективність діяльності господарюючих суб'єктів регіону та використання ними наявних матеріально-технічних ресурсів. Необхідним є сприяння підвищенню рівня кваліфікації та наукового потенціалу населення, що є невід'ємною складовою при оцінці забезпечення регіону трудовими ресурсами, наявність яких відзначається, як мотивуючий чинник для здійснення інвестицій в регіон.

Стратегія достатності фінансових ресурсів пропонується тим регіонам, що мають високий рівень забезпечення фінансовими та природними ресурсами і залучення іноземного капіталу є необхідним лише з метою наближення до ринків імпортової сировини та матеріалів чи збільшення частки експорту за кордоном. Однак суб'єктам господарювання регіону та органам місцевої влади перед тим як залучати іноземні інвестиції необхідно визначити їх достатній розмір та оптимально розподілити з метою недопущення їх неефективного використання чи негативного впливу на розвиток вітчизняних підприємств. Важливим є недопущення нерационального використання іноземними інвесторами природних багатств регіону.

Стратегія ефективності розвитку підприємництва полягає у створенні нових у регіоні виробництв чи підтримка існуючих, які дозволяють забезпечити країну товарами та знижують їх імпорт. При цьому необхідно недопустити залучення іноземного капіталу, що створюватиме передумови для активізації імпортних операцій. Стимулювати необхідно розвиток тих іноземних підприємств, які дозволять збільшити випуск суспільно необхідної продукції, яка в сучасних умовах замінена імпортною. Важливими заходами на рівні суб'єктів господарювання є емісія акцій та їх продаж іноземцям, однак недопускаючи переважання у статутних фондах іноземного капіталу. Значна увага органів місцевого самоврядування повинна бути приділена розробці заходів сприяння розширенню виробничих потужностей та ефективності функціонування наявних у регіоні підприємств, без збільшення кількості невиробничих підприємств чи тих, які несуть загрозу економічному чи екологічному розвитку регіону.

Стратегія збалансованості економічного розвитку полягає у підвищенні виробничого, експортного потенціалу наявних підприємств та їх збалансованому розвитку. Оскільки значна кількість виробничих та невиробничих підприємств у регіоні не завжди відповідає потребам регіону у них. Це передбачає закриття нерентабельних підприємств чи їх злиття з економічно-ефективними підприємствами. Збалансованість при залученні іноземного капіталу передбачає залучення іноземних інвестицій з метою створення конкурентоспроможних підприємств, які дозволять зменшити кількість нерентабельних виробництв у регіоні чи підвищити фінансову спроможність суб'єктів вітчизняного бізнесу. Тип стратегії для цієї групи регіонів дозволить забезпечити відповідність доходів та витрат суб'єктів господарювання регіону та сприяти підвищенню інвестиційної активності і створить усі передумови для залучення необхідних зовнішніх фінансових джерел формування інвестиційних ресурсів.

Висновки. Розроблена типологія регіонів за рівнем забезпечення фінансовими, трудовими, матеріально-технічними та природними ресурсами, що дозволила обґрунтувати стратегічні орієнтири інвестиційного розвитку регіонів, дозволить регіонам України у будь-який момент часу правильно підійти до вибору типу стратегії залучення іноземного капіталу відповідно до потреб економіки у зовнішніх джерелах формування інвестиційних ресурсів. Запропоновані типи стратегій залучення іноземного капіталу по-перше, формують інвестиційну привабливість регіону щодо вкладення іноземних інвестиційних ресурсів; по-друге, дають змогу визначати необхідність залучення іноземного капіталу в контексті його впливу на забезпечення обраних стратегічних орієнтирів інвестиційного розвитку; по-третє, сприяють швидким темпам досягнення цілей інвестиційного розвитку за наперед обумовленими орієнтирами.

Література

1. Бутко М.П. Методологічні засади формування інвестиційного потенціалу регіональних господарських систем / М.П. Бутко, О.Ю. Акименко // Інвестиції: практика та досвід: наук. журнал. – Київ, 2008. – №5. – С. 3-7.
2. Герасимчук З.В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку: Монографія / Герасимчук З.В., Вахович І.М. – Луцьк: Надтир'я, 2002. – 248 с.
3. Мельник А.Ф. Стратегічне планування як основа в прийнятті рішень щодо залучення інвестицій в економіку регіону / А.Ф. Мельник, Л.А. Лаврів // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: зб. наук. праць Донецького національного університету. – Донецьк, 2007. – Ч.2. – С. 468-476.
4. Недашківський М.М. Інвестиційний фонд регіонів України та джерела його формування / М.М. Недашківський // Фінанси України: наук. журнал. – Київ, 2000. – №2. – С. 79-85.
5. Орловська Ю.В. Оцінка сталості розвитку адміністративних територій в розробці регіональних інвестиційних стратегій / Ю.В. Орловська // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – Київ, 2005. – №4 (47) – С. 120-125.
6. Пап В. Вдосконалення інвестиційної політики в країні та її вплив на розвиток інвестиційного процесу в регіоні / Василь Пап // Регіональна економіка: наук. журнал. – Львів, 2006. – №2. – С. 50-58.
7. Поплавська Ж.В., Поплавський В.Г. Інвестиційний імідж: регіональні аспекти / Ж.В. Поплавська // Фінанси України: наук. журнал. – Київ, 2004. – №7. – С. 47-55.
8. Тарангул Л. Інвестиційні процеси регіону: сутність та фактори формування / Л. Тарангул, І. Горленко // Науковий Вісник Українського фінансово-економічного інституту ДПАУ: зб. наук. праць. – Київ, 1997. – №1. – С. 15-24.
9. Школа І. Умови залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіонів України / Ігор Школа, Анатолій Вдовічен // Регіональна економіка: наук. журнал. – Львів, 2002. – №2. – С. 54-67.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"